

ON FAMILY NAMES ENDING IN -ICI AND -OVICI (UKR. -YČ AND -OVYČ) IN SOME ANTHROPNOMIC SYSTEMS OF MARAMURES

Ioan Herbil, Assist. Prof., PhD, “Babes-Bolyai” University of Cluj-Napoca

*Abstract. The focus of the present paper is on family names formed with the proper patronymic suffixes -ici and -ovici (ukr. -yč and -ovyč), peculiar to the Ukrainians living in the nord of Romania. It must be specified that the respective family names can be characteristic of some other anthroponymic systems in other parts of our country. As a result, in some cases it is difficult to state the origin of some family names formed with these suffixes; in south-western regions they may be of South Slavonic origin, while in north-eastern parts they may be of east Slavonic origin, taking into account the fact that the suffix -ici (ukr. -yč) of common Slavonic origin (< -*itjo or -*itji), represents a means of expressing filiation in most of the old Slavonic languages.*

*As many researchers suggest that in addition to family names formed with the suffix -yč we should examine separately anthroponyms derived with the help of the formative that consists of two morphemes -ovyč (< common Slavonic. -ov + -*itjo), which, from its first uses, formed patronyms (by comparison with -yč, which, originally, may be a diminutival suffix).*

I also focus on the frequency of family names formed with the respective suffixes both in Ukraine and within the anthroponymic systems examined so far.

Keywords: anthroponym, patronym, Ukrainian family names, proper patronymic suffixes and other multi-functional suffixes, -yč and -ovyč patronymic formatives.

Astăzi, fiind niște semne asemantice, numele de familie nu exprimă nicio nuanță, fie ea negativă, fie pozitivă, și nici nu-l mai caracterizează pe denotat. Ele au doar calitatea și rolul de a denumi și indica o familie și de a-l identifica pe fiecare membru al acesteia, în cadrul unei comunități, mai ales în plan oficial. Faptul că lexemele care stau la baza numelor de familie reproduc, prin fonetica lor, teme și radicali ce se regăsesc printre numele comune sau în cele proprii, fie ele biblice, calendaristice ori laice, nu înseamnă că „aceste nume de familie sunt până astăzi niște exponenți relevanți ai semanticii respective.” (Čučka 2005: XVIII). Ele nu continuă sensul acelor apelative sau nume de persoană de la care s-au format.

O situație identică întâlnim și în cazul sensului formașilor care au contribuit la crearea numelor de familie. De exemplu, sufixul ucrainean *-ovič* (ucr. lit. *-ovyč*), din numele de familie *Semcovici*, nu mai este, în mod cert, o mărturie că tatăl lui *Semcovici* este persoana cu numele de familie (sau numele de persoană) *Semko* sau același sufix, existent în numele de familie *Ulici*, nu mai exprimă faptul că purtătorul său este fiul celei ce avea numele *Úl'a*.

Actualele nume de familie, formate cu ajutorul diferitelor sufixe, au apărut nu cu scopul de a deveni nume de familie, ci doar pentru ca, în acea etapă a existenței unei familii sau a unui neam, să fie subliniat faptul că respectivul denotat este fiul sau fiica tatălui ori a mamei, sau nepotul ori nepoata bunicului sau a bunicii etc. Acestea erau niște patronime, matronime, andronime ș.a.m.d., folosite „explicit de o singură generație, fiind create pentru a denumi fiul după numele tatălui (sau după numele mamei, al bunicului etc.), și nu întregul neam cu toți urmașii săi.” (Čučka 2005: XVIII).

Numele de familie din localitățile cu populație majoritar ucraineană din județul Maramureș¹ sunt, din punctul de vedere al originii, ucrainene, românești, maghiare, germane etc.²). În rândurile de mai jos, ne vom ocupa doar de numele de familie din trei astfel de localități, și anume: Rona de Sus, Crăciunești și Lunca la Tisa. Prin această analiză, este redată frecvența numelor de familie în *-ici* și *-ovici*, ea fiind reprezentativă pentru întreaga regiune cercetată.

Majoritatea numelor de familie din antroponimia celor trei localități (ca și a celorlalte puncte locuite de către ucraineni) sunt formate cu ajutorul formanților specializați în derivarea antroponimelor. Cele mai multe nume de familie sunt creații polimorfematice care, de-a lungul secolelor, și-au „îmbogățit” mereu structura. Chiar și numele de familie care astăzi sunt considerate antroponime-tulpină (sau antroponime primare, adică acele nume de la care s-au format, cu ajutorul altor sufixe, actualele nume de familie) au și ele în componența lor, în afară de radical, alte morfeme, în special sufixe (de exemplu, sufixele posesive ucrainene *-ov*, *-ev/-jev*, *-iv/-jiv*; *-yn/-in* apar în numele de familie analizate, fie ca parte componentă a antroponimului la care s-a mai adăugat un formant, fie ca și element al unui sufix compus (ca de exemplu: *-ovyč*, *-inec*’, care apar în grafia românească sub formele *-ovici*, *-ineți/-ineț*)). Fiecare sufix, într-o oarecare etapă a funcționării respectivului antroponim primar, fie el nume de persoană, apelativ sau toponim, a avut o funcție precisă. Astfel, la formarea numelor de familie care au la bază un nume de persoană, a luat parte un număr mare de sufixe hipocoristice, diminutivale, diminutivo-alintătoare, diminutivo-augmentative și alte sufixe calitative. Pe lângă numeroasele sufixe polifuncționale (care, inițial, erau de cele mai multe ori diminutivale, dezvoltându-și funcția lor patronimică ulterior, mai exact pe fondul limbii ucrainene), precum: *-uk/-juk/-čuk*; *-ak/-jak/-čak*; *-an*; *-aș*, *-iș*, *-oș*; *-ej*; *-k(a)*; *-k(o)*; *-yk/-ik/-čyk*; *-ynec*’; *-ča(t)* etc. (redate în grafia românească prin: *-uc/-iuc/-ciuc*; *-ac/-eac (-iac)/-ceac*; *-an*, *-aș*, *-iș*, *-oș*; *-ei*; *-c(a)*; *-c(o)*; *-ec/-ic/-cic*; *-ineț/-ineți*; *-cea* etc.), la formarea acelor antroponime care aveau să devină nume de familie, au luat parte cele mai vechi sufixe ale limbii ucrainene, care exprimau filiația (descendența) încă înainte de formarea numelor de familie, și anume sufixele patronimice propriu-zise, *-yč* și *-ovyč* (în grafie românească *-ici*, *-ovici*), de origine slav comună. Funcția patronimică le-a fost proprie dintotdeauna, mai exact înainte de formarea limbii ucrainene.

Antroponimele formate cu ajutorul sufixului *-ici* (ucr. *-yč*), de origine slavă comună (< *-*itjo* sau *-*itji*), reprezintă, în limbile slave, unul dintre cele mai vechi mijloace de exprimare a filiației. Referitor la funcția inițială a acestui formant, există în literatura de specialitate, după cum constatare L. O. Kravčenko (2004: 79), două puncte de vedere diferite: unii cercetători (O. M. Seliščev, D. Bogdan., A. Zarembo) consideră că sufixul ucrainean *-yč* este, la origine, unul diminutival, iar alții (O. M. Trubač’ov, V. Blonar) sunt de părere că, inițial, sufixul indica apartenența sau originea, iar, cu timpul, exercitând funcția de exprimare a rudeniei (a filiației), s-a specializat în indicarea patronimiei, fapt

¹ Limba ucraineană este vorbită în următoarele localități maramureșene: Rona de Sus, Crăciunești, Lunca la Tisa, Poienile de sub Munte, Repedea, Ruscova, Bocicoiul Mare, Tisa, Câmpulung la Tisa, Remeți și Teceul Mic (graiuri transcarpatice) și Crasna Vișeuului, Bistra și Valea Vișeuului (graiuri huțule).

² Am ajuns la aceasta concluzie, în urma etimologizării numelor de familie din mai multe sisteme antroponimice, proprii localităților ucrainene din această parte a României.

ilustrat în cele mai vechi monumente scrise ale limbii ucrainene, în care cnejii erau numiți și cu patronime în *-ič*: *kn'az' Vladimir Sv'atoslavič vnuk Vsevolož* (Chudaš 1977: 112).

Însă, pentru a putea înțelege rolul funcțional al formantului *-ičb* la numele proprii, trebuie să ne întoarcem la lexicul comun (la apelative). Acesta „deriva, inițial, *denumiri patronimice* care, formal, aveau legătură cu adjectivele posesive (*brateničb, d'ad'kovič*). Celălalt sens, al categoriei *nomina personalia*, a apărut la substantivele derivate cu sufixul *-ičb*, mai târziu, la sfârșitul secolului al XII-lea (*bratitičb, d'bdičb, d'btičb, hospodičb*).” (Kravčenko 2004: 79-80). În monumentele scrise ale limbii ucrainene din secolele XIV-XV, derivarea cu ajutorul formantului *-ičb* a fost mai puțin productivă în cadrul apelativelor care denumeau persoane (indicând ocupația, profesia, starea socială etc. – s.n.). O situație identică se înregistrează și în secolele XV-XVIII, când apar doar 34 de denumiri formate cu *-ičb* și cu derivatul său compus *-ovičb / -evičb*.” (Kravčenko 2004: 80). O productivitate scăzută a respectivului sufix se înregistrează și astăzi în limba ucraineană contemporană (*Sučasna ukrajinska* 2001: 166). Aceeași situație o întâlnim în sistemele populare de denominație personală (în formarea supranumelor, poreclelor, hipocoristicelor etc.) ale localităților ucrainene din Maramureș, unde respectivul sufix lipsește cu desăvârșire.

Dar, în sistemul antroponimic ucrainean, formații cu *-ič, -ovič/-evič* (azi, în lb. ucr.: *-yč, -ovyč/-evyč*) sunt mai numeroase. Astfel, în limba documentelor din secolele XIV-XV, unul dintre cele mai frecvente sufixe în formarea numelor de persoană era sufixul patronimic *-ič(b)* (*hodorb čjeolči(č)* – atestat la 1370, *Ivanb Putatič* – 1487) (Chudaš 1977: 121), alături de derivatele sale *-yn-ičb, -ov-ičb/-ev-ičb* (vezi *infra*), al căror sens primar era acela de a indica apartenența (Kravčenko 2004: 80). Dacă, în secolul al XVI-lea, sufixul patronimic *-ičb*, în comparație cu compusul său, *-ovičb/-evičb*, era mai puțin productiv și forma, de obicei, antroponime de la nume (ce aveau la bază apelative, supranume sau porecle – s.n.) terminate în *-a* (*Wassil Soboticz, Luko Žabičb*), în secolul al XVIII-lea (ca, de exemplu, în regiunea Jitomir) sunt înregistrate numeroase nume de persoană cu *-ič* (*Andruško Lavrič, Hičipor Vasilevič*), care sunt o dovadă că respectivele patronime au devenit nume de familie (Kravčenko 2004: 80)³.

Azi, cea mai mare frecvență a numelor de familie în *-yč* se înregistrează în regiunea Transcarpatică a Ucrainei (6,5 %), fiind urmată de regiunile Lviv, Volâni, Ivano-Frankivsk, Ternopil, Cernăuți etc. Procentul scade odată cu deplasarea spre regiunile nordice și cele sudice, pentru ca, în cele estice, să devină foarte mic sau chiar să nu fie înregistrate astfel de nume (regiunile Harkiv, Herson etc.) (Red'ko 1966: 206)⁴.

Existența, în sistemul antroponimic al Ucrainei Transcarpatice, a unui număr mare de nume de familie (peste 650 din totalul de cca 10 mii) formate cu *-yč* i-a determinat pe unii cercetători să se gândească la originea sârbă sau croată a acestora. Însă, după cum argumentează P. P. Čučka (2005: XXXIII), „atât fonetica, cât și semantica temelor care stau la baza respectivelor nume de familie nu stau mărturie că ar avea origine sud-slavă. O caracteristică polivalentă a sufixului *-yč*, continuă lingvistul ucrainean, este aceea că el se

³ Pentru mai multe exemple, vezi Chudaš 1977: 121-122.

⁴ Ju. K. Red'ko (1966: 206) prezintă frecvența numelor de familie formate cu *-yč* împreună cu cele în *-evyč/-ovyč* (unde, cele formate cu *-yč* reprezintă cca 2/3 din numărul total al numelor de familie de acest tip).

putea adăuga, de cele mai multe ori, la numele de persoană în *-a/-'a*, fie acestea nume calendaristice feminine sau masculine (*Hanúsyč, Krestýnyč, Kóstyč, Mykýtyč* etc.), nume laice (*Berýnyč, Dubróvyč, Holóvnnyč, Nádyč* etc.), porecle (*Berézyč, Hýryč, Kózyč, Voronyč* etc.). De asemenea, la baza numelor de familie, puteau sta andronimele terminate în *-an'a* (*Velyčkányč, Haluškányč, Slyvkányč*) și *-ul'a* (*D'akúlyč, Levkúlyč, Stankúlyč*) (Čučka 2005: XXXIV). Referitor la numele de familie de acest tip, existente în Transcarpatia, Ju. K. Red'ko (1966: 17) afirmă că ele s-au format cu ajutorul sufixelor compuse *-anyč, -enyč, -ynyč*: *Fedykányč, Hruškányč, Semkányč, Mychalényč, Petrynyč*⁵.

Puține sunt cazurile, după cum afirmă P. P. Čučka (2005: XXXIV), când sufixul *-yč* putea să se alăture și altor teme decât cele în *-a* (*D'akúnyč, Kohútyč, Makcýmyč, Zvíryč* etc.).

Primele atestări ale antroponimelor ucrainene transcarpatice formate cu *-ič* apar deja în documentele secolelor XIII-XIV (*Bábič, Bédič, Kúdrič, Pétič*) (Čučka 1970: 82), iar, în limba vorbită (în graiurile ucrainene transcarpatice), supranume patronimice în *-yč* se formează și astăzi (Čučka 2005: XXXIV). Astfel, sufixul *-ič* (< *-*itji*) este prezent în regiunea ucraineană transcarpatică încă din cele mai vechi timpuri, fiind „un mijloc productiv în formarea de patronime, în cel mai larg sens al acestui termen.” (*Ibidem*).

În cadrul numelor de familie din cele trei localități cercetate, productivitatea formantului *-ici* (care redă în grafia românească ucr. *-yč*), întâlnit în nume precum, *Bilici, Bucurici, Ivanici, Marfici, Șofronici, Ulici*, este scăzută, situația fiind următoarea: în Rona de Sus, au fost înregistrate 4 nume de familie (ceea ce reprezintă 1,9 % din totalul numelor de familie înregistrate), numărul purtătorilor fiind de 35 de persoane (adică, 0,89 % din totalul populației); în Crăciunești, apar 3 nume de familie (1,38 %) care denumesc 34 de persoane (2,28 %), iar, în Lunca la Tisa, se întâlnesc tot 3 nume de familie (2,36 %), ce sunt purtate de către 48 persoane (5,22 %).

Prezentăm, în continuare, etimologiile numelor de familie în *-ici* (cf. ucr. *-yč*), existente în cele trei sistemele antroponimice studiate⁶.

Bilici (LT, RS).

Este o variantă locală (datorată grafiei românești) a n.fam. ucr. *Bilyč* < antrop. *Bila*⁷ (< n.pers. v.sl. *Бѣла*⁸ < format de la adj. v. sl. care este corelativ cu adj. ucr. *bilyj* „alb”) + suf. ucr. *-yč* (Čučka 2005: 66-67). Acest n.fam. este atestat în Maram., în localitatea Vad (azi Vadu Izei), între 1547-1549: *Lazar Bylycz* (Bélay 1943: 139). Este răspândit în raioanele Ucrainei Transcarpatice, Teaciv și Hust (cf. Čučka 2005: 66).

⁵ Însă, în dicționarul lui P. P. Čučka (2005: 386, 513), *-an-*, *-en-*, *-yn-* fac parte din tema respectivelor nume de familie, fiind etimologizate în felul următor: *Mychail'ányč* (căci nu apare *Mychailényč*, însă poate fi o pronunție huțulă a celui dintâi) < n.f. *Mychail'an'a* (soția lui *Mychajl'ó*) + suf. *-yč*; *Symkányč* (variantea lui *Semkányč*) < n.f. *Symkán'a* (soția lui *Symkó*) + suf. *-yč*.

⁶ Referitor la prezentarea etimologiilor respectivelor nume de familie, precizăm faptul că, imediat după cuvântul-titlu (în care marcăm accentul), apare sigla localității (sau a localităților, unde: RS=Rona de Sus; Cr=Crăciunești; Lunca la Tisa=LT), în care se întâlnește respectivul nume, fiind urmată de variantele grafice oficiale (dacă ele există) ale acestora sau, acolo unde este cazul, de pronunția lor dialectală. Analiza numelui de familie este dată abia în cel de-al doilea alineat.

⁷ *Bila* a funcționat ca și n.pers. (cf. Čučka 2011: 51) și ca n.fam. (cf. Čučka 2005: 64) în Ucraina Transcarpatică. Este atestat (cu forma *Billa*) ca n.b. în localitatea maramureșeană Oncești, la 1604 (cf. Bélay 1943: 213).

⁸ Acesta poate fi continuare a n.b. *Бѣль* sau *Бѣло*, corelative cu *Бѣломіръ*, *Бѣлоslavъ* (cf. Šimundić 1988: 398).

Bucuríci (RS).

Provine de la n.pers. *Bucur/Bucura* (< vb. *a bucura* sau subst. *bucurie* – cf. Constantinescu 1963: 219)⁹ + suf. ucr. *-iĉ* (variante dial. a lui *-yĉ*). Respectivul nume de familie nu l-am găsit în nicio lucrare de specialitate (nefiind înregistrat în regiunile Ucraina Transcarpatică și Cernăuți – cf. Čučka 2005; *Slovnyk prizvyšč* 2002). Acest lucru ne face să credem că este o creație locală, apărută în satul cu populație ucraineană, Poienile de sub Munte, de unde este originară purtătoarea numelui de familie respectiv.

Ivaníci (Cr).

I. Jordan (1983: 264) afirmă că *Ivanici* provine din n.calend. *Ivan* „Ioan” + suf. *-ici*, de origine slavă. De asemenea, poate fi un împrumut de la slavii de sud (în special la croați și bulgari) a n.fam. *Ivaníć*, unde are o mare răspândire (Čučka 2005: 236). A se comp. cu n.b. srb. *Ivaniĥ* (< *Ivan*) – Grković 1977: 98. Însă, pentru numele de familie *Ivanici*, existent în această zonă a țării noastre, suntem de acord cu etimologia propusă de P. P. Čučka (2005: 236). Acesta afirmă că provine din n.f. ucr. sau bg. *Ivana*¹⁰ (normat de lb. lit. *Ivanna*) + suf. ucr. *-yĉ* (redat la noi prin *-ici*). N.fam. *Iványĉ* (cu accentul pe prima silabă) este răspândit în raioanele ucrainene Svaleava, Mukaceve și Teaciv (cf. *Ibidem*).

Márfici (LT, Cr). În Lunca la Tisa, apare varianta maghiarizată *Marfics*.

Este format din n.f. *Márfa* (rom. *Marta*) + suf. ucr. *-yĉ* (dial. *-iĉ*). Totodată, este posibil ca, la baza lui, să stea supran. *Márfa* < apel. *márfa*, care, în unele sate din Ucr. Transc. (mai exact în raioanele Irșava și Hust), înseamnă „bârfitoare; femeie leneșă, destrăbălată, ușuratică” (Čučka 2005: 367), iar la huțuli are sensul de „lemn, par de care se leagă gardul” (Hrinčenko II 1907-1909: 407). N.fam. *Marfici* este atestat la 1672, în Lunca (la Tisa): *Marfics Artim, Panyko* (Bélay 1943: 173). Azi, n.fam. *Márfiĉ* (cu forma normată de lb. ucr. *Márfyĉ*) este răspândit în raioanele ucrainene Rahiv și Teaciv (cf. Čučka 2005: 367).

Șofrónici (RS). În graiul din Rona de Sus, se pronunță *Șofrónyĉ*.

Este format din n.pers. *Șofrón*¹¹ + suf. ucr. dial. *-iĉ* (cf. ucr. lit. *-yĉ*). Numele *Șofrón*¹² este unul calendaristic, folosit azi, mai rar, ca și prenume (Ionescu 2001: 352); cf. rus. *Sofrón*, *Sofrónij* (Superanskaja 2005: 205) și ucr. *Sofrón*, *Soprón* (Trijn’ak 2005: 345). Nu l-am reperat în niciun studiu dedicat numelor de familie, ceea ce ne face să credem că este un nume de familie cu frecvență redusă, apărut (sau care mai circulă) doar în sistemul antroponimic al localității Rona de Sus.

Úlici (RS, Cr, LT).

Provine din n.f. *Úl’a (Úlea)* < ucr. *Ul’ána*¹³ (rom. *Iuliana*) + suf. ucr. dial. *-iĉ* (ucr. lit. *-yĉ*). După părerea lui I. Pătruț (2005: 97), n. *Ulici* este format de la tema *Ul-* + suf. *-iĉ* (cf. *Ulic* < *Ul-* + suf. *-ic*; *Ulea* < *Ul-* + suf. *-ea*; *Ulescu* < *Ul-* + suf. *-es(u)*). I. Jordan (1983: 475) îl derivă de la n.fam. *Uliu* < apel. „*uli(u)* (monosilabic) «pasărea răpitoare bine cunoscută», cu suf. *-ici*”, la fel procedând și cu n.fam. *Ulic* < *Uliu* + suf. *-ic*, fiind, desigur, etimologii

⁹ I. Jordan (1983: 83) este de părere că *Bucur* are la bază alb. *bukur* „frumos”.

¹⁰ N.f. *Ivana* este răspândit la cehi și la croați (cf. Knappová 1985: 236; Šimundić 1988: 151-152).

¹¹ În aceeași localitate, Rona de Sus, este atestat numele de familie *Sofronul (Mihaly)*, la 1680 (cf. Bélay 1943: 186).

¹² N.fam. *Șofron* este explicat de către I. Jordan (1983: 435) în mod eronat, ca având la bază apel. *șofron*, varianta a lui *șopron*, fără să arate că acesta provine dintr-un nume calendaristic.

¹³ N.f. *Ul’ána* ca și *Ol’ána* (n.f. ale ucr. *Úl’an* < n.pers. grc. *Iulianos* < lat. *Jūliānus* < apel. lat. *jūlius* „iulie”) < grc. *Iulianē*, lat. *Jūliāna* (Trijn’ak 2005: 367-368).

eronate. A se comp. cu etnonimul ucr. *ulici/ulyči*, numele neamului slav de răsărit, care a trăit între secolele IV-IX în zona dintre Dunăre, Nistru și Marea Neagră și fiind (alături de tiverți) urmașii anților și „strămoșii” huțulilor. În afară de zona Transcarpatică a Ucrainei, numele de familie *Úl'a* se întâlnește în Slovacia și în Bulgaria (Kovačev 1995: 525). Numele *Ulici*¹⁴ este înregistrat la 1715 în Rona de Jos și Crăciunești: *Lad Ulics* și *Laz. Ulicsa* (Bélay 1943: 185, 161). Este răspândit în Ucr. Transc. în raioanele Rahiv, Ujgorod și Velekei Bereznei (cf. Čučka 2005: 565).

Față de numele formate cu *-yč*, trebuie cercetate separat antroponimele derivate cu ajutorul formantului compus din două morfeme *-ovyč/-evyč*, care (după cercetările făcute de către lingviștii ucraineni Ju. K. Red'ko, M. V. Birylo, L. L. Humeč'ka) este propriu și altor sisteme antroponimice slave, însă cu un grad diferit de răspândire (Kravčenko 2004: 81). Din punct de vedere genetic, sufixul *-ovyč* este un sufix vechi, format din *-ov-* + *-ič* (< sl. com. *-ov* + *-*iĵo*), care, „încă de la apariția sa forma patronime, deși de-a lungul funcționării sale, atât el, cât și corespondentul său palatal, *-evyč*, au avut o frecvență oscilantă (de exemplu, azi, în Ucraina Transcarpatică, numele de familie formate cu sufixul *-ovyč* reprezintă 2,7 %, în timp ce în satele din bazinul Latorței ajung la 5 %).” (Čučka 2005: XXXIV). Cu toate acestea, pe la jumătatea secolului al XVI-lea și pe parcursul celui de-al XVII-lea, antroponimele în *-ovič*, ce aveau să devină nume de familie, atingeau, după cum constatase P. P. Čučka (*Ibidem*), chiar și 50 %.

După părerea lui M. L. Chudaš (1977: 120), în secolele XIV-XVIII, dar mai ales în veacurile XIV-XVI, numele derivate cu formantul *-ovič/-evič* (alături de *-ič* și de alte sufixe devenite, cu timpul, patronimice), în cazul identificării păturilor de jos sau mijlocii ale populației ucrainene, nu erau niște antroponime moștenite (care puteau să devină nume de familie), ci, de cele mai multe ori, erau denumiri date direct după numele tatălui, al mamei, sau chiar după cel al socrului, fratelui sau ai altor membri ai familiei, ca, de exemplu: *olješko malječkovič* – înregistrat în anul 1368; *Vasko kirdĵjevič* – 1366; *Hrinko Survilovič* – 1437, *Martin* *Chrjebtovič* – 1487, *Safon* *Stepanovič* – 1552, *Jaczko Awrasowicz* – 1564, *Luczka Mieleskowicz* – 1565 etc. (Chudaš 1977: 121). Pe lângă numeroasele structuri antroponimice (ca și cele de mai sus) formate din două componente (*numele de botez + patronime în -ovič/-evič* și *-ič*), sunt bine fixate în monumentele limbii ucrainene și cele care au în structura lor trei elemente constitutive. Această formulă antroponimică continuă vechiul model slav de est ce funcționa, în multe cazuri, după schema *numele de botez + patronime în -ovič/-evič* și *-ič* + *supranumele/porecla*, fiind folosit, la început, de către pătura superioară a societății, de orășeni și de către reprezentanții burghezimii (Chudaš 1977: 134-135): *Fedor* *jevlaškov(ič)* *chvorošča* – 1388; *ivaško dan* *skovi(ič)* *rjeknolt* – 1393; *Oljechno Jur* *evič* *Čuska* – 1458; *Mikolaj Stjeckovič* *Vorona* – 1583; *Andrej Dmitrijevič* *Bĵldaga* – 1605; *Ioan* *Ioanovič* *Kheres* – 1605 (Chudaš 1977: 135-136).

În secolul al XVII-lea, în „*Registrele căzăcimii zaporojene...*” (cf. Ostaš 1995: 517-568)¹⁵, numele de persoană formate cu *-yč*, *-ovyč/-evyč* reprezentau 5 % din totalul antroponimelor înregistrate în monumentul respectiv, ele întâlnindu-se, cu precădere, în

¹⁴ La slavii de est (Pinsk, azi, în Belarus), îl găsim înregistrat pentru prima dată ca patronim, la 1629: *Vasko Ulič* (cf. Tupikov 1903: 798).

¹⁵ Apud Kravčenko 2004: 81, 135.

zonele unde locuia conducerea căzăcimii. Lucrul acesta i-a determinat pe unii dintre cercetătorii respectivelor antroponime să afirme că ele aparțineau persoanelor care aveau funcții în căzăcime sau cazacilor înstăriți, iar pe alții, că erau proprii fie reprezentanților burghezimii, fie oamenilor în vârstă (Ostaș 1989: 125; Kravčenko 2004: 81).

Din analiza numelor de familie în *-ovyč*, existente în Ucraina Transcarpatică, realizată de către P. P. Čučka, se poate observa, că, la început, respectivul formant se putea adăuga doar la numele de persoană masculine terminate în consoană dură sau în *-o*, și, câteodată, la cele de alte tipuri (*Bohóvyč*, *Il'kóvyč*, *Ivaškovýč*, *Stankóvyč* etc.), la porecla (ori supranumele) tatălui (*Br'uchóvyč*, *Kačuróvyč*, *Žmur'kóvyč* etc.), iar, cu timpul, se putea alătura și la patronime deja create (*Hrycakóvyč*, *Fal'ukóvyč*, *Pavl'ukóvyč* etc.), formând, astfel, un patronim dublu derivat (Čučka 2005: XXXVI). Mai târziu, sufixul *-ovyč* a început să fie adăugat și la numele masculine terminate în consoană palatală sau în cea șuierătoare (*Hajóvyč*, *Isajóvyč*, *Sen'óvyč*; *Il'ašóvyč*, *Ostašóvyč*, *Stec'óvyč*) sau chiar la antroponime masculine în *-a* (*Boróvyč*, *Bryndzóvyč*, *Kuz'móvyč*, *Lukóvyč* etc.) (*Ibidem*).

Astăzi, numele de familie formate cu *-ovyč/-evyč* au o frecvență mare în vestul Ucrainei (Bučko 1995: 156; Blyzn'uk 2000: 172; Čučka 2005: XXXVI), pe când, în estul acesteia, numărul antroponimelor derivate cu respectivul formant este foarte redus. Odată cu înaintarea spre regiunile extreme răsăritene, numele de familie de acest tip sunt din ce în ce mai puține, iar, în unele regiuni sud-estice, astfel de antroponime nici nu sunt înregistrate (Red'ko 1965: 81; *Idem* 1966: 17).

Numele de familie ale ucrainenilor din Rona de Sus, Crăciunești și Lunca la Tisa (cât și a celorlalți ucraineni din România) formate cu *-ici* sau *-ovici* sunt, în marea lor majoritate, de origine ucraineană (căci, în grafia românească, sufixul ucrainean *-yč* este redat prin *-ici*), însă nu putem exclude că unele ar putea fi de origine slavă de sud (este cazul când un purtător al unui astfel de nume de familie este originar din sudul țării), ca, de exemplu, *Popovici*.

O slabă reprezentare în sistemul celor trei localități cercetate o au și numele de familie formate cu *-ovici* (*Clemcovici*, *Popovici*, *Semcovici*). În Rona de Sus, este înregistrat 1 nume de familie (0,48 %) purtat de 64 de persoane (1,63 %), în timp ce, în Crăciunești, există 3 nume de familie (1,38 %) care denumesc 73 de persoane (4,89 %), iar, în Lunca la Tisa, apar 2 nume de familie (1,57 %) ce sunt purtate de 9 persoane (0,98 %). Nume de familie formate cu *-evyč* (variantea palatală a lui *-ovyč*) nu există în sistemele antroponimice ale celor trei localități, deși, în Regiunea Transcarpatică a Ucrainei, sunt înregistrate câteva zeci de astfel de nume de familie (*Durnévyč*, *Konévyč*, *Korolévyč*, *Mychnévyč*, *Pankévyč*, *Senévyč*; *Isajévyč*, *Matijévyč* etc.), unele dintre ele dispărute (cf. Čučka 2005).

În cele ce urmează, dăm etimologiile numelor de familie în *-ovici*:

Clémcovici (LT).

Este format din antrop. *Klemko* (normat de lb. ucr. cu forma *Klymkó*) + suf. ucr. *-ovyč* (redat prin rom. *-ovici*). *Klymkó* (< n.pers. ucr. *Klym* (hipoc. de la *Klement*, *Klementij* – Kersta 1984: 116; Trijn'ak 2005: 178) + suf. ucr. *-ko*), atestat la 1447, funcționează ca nume de familie în raioanele Teaciv și Ujhorod ale Ucrainei Transcarpatice (cf. Čučka 2005: 267). N.fam. *Clémcovici* nu se întâlnește în Ucraina Transcarpatică și nici în regiunea Cernăuți. Posesorul acestui nume este venit recent din regiunea Ivano-Frankivsk (și stabilit în România).

Pópóvici (RS, Cr). În Crăciunești, există variantele grafice *Popovics* și *Popovits*, iar, în Rona de Sus, doar *Popovics*. Se pronunță diferit în graiul celor două localități. De exemplu, în Rona de Sus, se poate auzi în vorbirea locuitorilor *Popóvnyč* și *Pópovič* (mai rar), în timp ce, în Crăciunești – *Popóvyč*.

În „zona ucraineană”, acest n.fam. provine din apel. ucr. *popópyč* „fiul preotului”¹⁶, însă, după cum afirmă P. P. Čučka (2005: 463), pentru o parte dintre denotații transcarpatice, n.fam. *Popóvyč* (< *Pop*¹⁷ + suf. ucr. *-ovyč*) nu înseamnă „fiul preotului”, ci „fiul lui *Pop*”. Este atestat ca nume de persoană (...*pana stana popoviča...*) în Suceava, la 1415 (Costăchescu I 1931: 116). Totodată, unele dintre numele de familie *Popovici*, existente în această parte a României, pot fi o continuare a numelui bg. sau srb.-crt. *Popović* (doar în cazul în care, purtătorul acestuia este venit din sudul țării și stabilit în această zonă). N.fam *Popóvyč* are o mare răspândire în Ucr. Transc., întâlnindu-se în raioanele: Velekei Bereznei, Perecen, Ujgorod, Mukaceve, Svaleava, Voloveți, Mijhirea, Irșava, Vinogradiv, Hust, Teaciv și Rahiv (cf. Čučka 2005: 463).

Semcóvici (Cr). Se întâlnesc variantele grafice: *Semkovics* și *Szemkovics*.

Este format din antrop. *Semkó*¹⁸ (< n.pers. ucr. *Semén* + suf. ucr. *-k(o)*) + suf. ucr. *-ovyč* (ucr. dial. *-ovič*). N.pers. *Semén* continuă n.calend. ucr. *Semén* (răspândit și azi în unele localități ucrainene din România) < n.pers. grc. *Symeón* sau lat. *Simeón* < v.ebr. *Šēm'ōn* (*Simeón*) „Dumnezeu aude / a auzit”; cf. v.sl. *Simeonъ* (Trijn'ak 2005: 331). Azi, n.fam. *Semkovyč* nu mai este viu în regiunea Ucr. Transc., unde e atestat la 1696 (cf. Čučka 2005: 508), dar este răspândit în regiunea Cernăuți (cf. *Slovnyk prizvyšč* 2002: 320).

Pe lângă numele de familie în *-ici* și *-ovici*, prezentate mai sus, în Maramureș, întâlnim și altele, precum: *Bohotíci*, *Danilíci*, *Dubóvici*, *Dúmnici*, *Lábici*, *Sórici*. Unele dintre acestea erau proprii și celor trei sisteme antroponimice analizate. Azi, au rămas doar în memoria locuitorilor mai în vârstă, care-și amintesc din ce sat a venit cel care avea unul sau altul dintre aceste nume de familie. De exemplu, un informator din Rona de Sus, doar la auzul numelui de familie *Dúmnici*, ne-a răspuns: „Acesta (purtătorul respectivului nume de familie – s.n.), în mod cert, se trage din Remeți, căci *Dúmnicii* trăiesc doar în satul acela. Acolo se întâlnesc și

¹⁶ După cum apare atestat, pentru prima dată, în localitatea Przemysl, la 1366 (cf. *Slovnyk staroukrajins'koi* II 1978: 195).

¹⁷ Deși N. A. Constantinescu (1963: p. 134) afirmase în 1963 că n.fam. rom. *Pop* are la bază apel. rom. *popă* (care sub influența magh. *pap* „preot”) a dat *Pop*, cu două decenii mai târziu, I. Iordan (Iordan 1983: 374) susține că *Pop(u)* provine de la apel. rom. *pop*, care este o variantă a lui *popă*. Referitor la n.fam. *Pop*, existent pe teritoriul Ucr. Transc., P. P. Čučka (2005: 426) consideră că are la bază apel. magh. *pap* sau apel. uzual pol. ori slc. *pop* (fără ca *o* să treacă în *i* sau *u*) „preot”. Nu excludem posibilitatea ca n.fam. *Pop*, răspândit pe teritoriul Ucrainei, să provină dintr-un apel. ucr. *pop*, neatestat de unele dicționare (Hrinčenko 1907-1909; *Velykyj tumačnyj* 2002 etc.), dar prezent în *Slovnyk staroukrajins'koi* II 1978: 196, unde apar formele *popъ*, *popъ*, *pop*, *popo*, *popъ*, fiind atestate începând cu secolul al XIV-lea (*popъ loi* – la Lviv, 1370; *popъ Lisinskij* – în Kiev, 1398 etc.) și întâlnit în numeroase derivate (în care, ce-i drept, poate avea loc alternața lui *i* cu *o*), ca, de exemplu, *pópyk*, *popív'n'a*, *popad'á*, *popóvyč*, *popóve* etc. sau în antroponime ca: *Pópyk*, *Popanýč*, *Popad'á*, *Popéj*, *Popénko*, *Popív'n'ák* etc. (cf. Čučka 2005: 462-463) ori în toponime precum: *Popóve*, *Popívka*, *Popívci*, *Popóvyči* etc. (cf. Horpynyč 2001: 331-332), fără ca vechiul *o* să treacă într-un alt monoftong. În Sighetu-Marmației, este atestat, la 1404, un *Kostje Popov* (*Slovnyk staroukrajins'koi* II 1978: 195). N.fam. *Pop* are o mare răspândire nu numai în România, ci și pe teritoriul Ucrainei, în regiunile Transcarpatice (în raioanele Teaciv, Hust, Irșava, Rahiv, Mukaceve, Vinogradiv și Ujgorod – cf. Čučka 2005: 461) și Cernăuți (cf. *Slovnyk prizvyšč* 2002: 285).

¹⁸ *Semkó* funcționează și azi în Ucr. Transc. ca și n.fam. (cf. Čučka 2005: 508).

cei cu numele *Dubóvici*”. Un alt informator, de data aceasta din Crăciunești, ne-a relatat că „numele *Lábici* se întâlnește în Ruscova”.

Cauzele frecvenței reduse a numelor de familie formate cu sufixele patronimice *-ici* și *-ovici* pot fi numeroase. Una dintre acestea ar fi aceea că, fiind situate la periferia teritoriului lingvistic ucrainean, din care s-au desprins prin secolele XIII-XIV, și ținând cont că respectivele denumiri se dădeau reprezentanților păturii superioare a societății, aceste nume (nefiind caracteristice păturii mijlocii și celei de jos) nu aveau „motive” să se formeze și, probabil, nici mediul de aici nu era unul propice pentru păstrarea lor.

Analiza semanticii antropomimelor (devenite nume de familie) oferă posibilitatea de a înțelege mai bine procesul formării numelor de familie, de a lărgi într-un mod esențial cunoștințele asupra lexicului unei limbi vorbite în diverse perioade și de a releva diferitele forme, derivate și hipocoristice, ale numelor de botez care puteau circula pe un teritoriu lingvistic la un moment dat. Elucidarea informației care sălășluiește în acestea duce la descoperirea a încă unei pagini din istoria socială, etnică și culturală a popoarelor unei anumite regiuni.

Bibliografia:

- Bélay, V. (1943), *Máramaros megye társadalma és menzetieségei. A megye betelepülésétől a XVII. század elejéig*, Budapesta.
- Blyzn'uk, B. B. (2000), *Osoblyvosti stanovlenn'a hucul's'kych prizvyšč*, în „Hucul's'ki hovirky”, red. Ja. Zakrevs'ka, Lviv, p. 166-176.
- Bučko, H. Je. (1995), *Stanovlenn'a prizvyšč Bojkivščyny*, în „Bojkivščyna: istorija ta sučasnist'”, red. princip. V. Konopl'a, Lviv – Sambor, p. 153-156.
- Chudaš, M. L. (1977), *Z istoriji ukrajins'koji antroponimiji*, Kiev, „Naukova dumka”.
- Constantinescu, N. A. (1963), *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei.
- Costăchescu, Mihai (1931), *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I (1373-1437), Iași, „Viața Românească”.
- Čučka, P. P. (1970), *Istorija stanovlenn'a slovotvirnych typiv prizvyšč u hovirkach Zakarpatt'a*, în „Praci 13-ji respublikanskoji dialektolohičeskoji narady”, red. P. Čučka, Kiev, „Naukova dumka”, p. 80-89.
- Čučka, P. P. (2005), *Prizvyšča zakarpats'kych ukrajinciv: Istoriko-etymolohičnyj slovnyk*, Lviv, „Svit”.
- Čučka, P. P. (2011), *Slov'anski osobovi imena ukrajinciv: Istoriko-etymolohičnyj slovnyk*, Ujhorod, „Lira”.
- Grković, M. (1977), *Rečnik ličnih imena kod Srba*, Beograd.
- Horpynyč, V. O. (2001), *Slovnyk heohrafičnyh nazv Ukrajinj (toponimni ta vidtoponimni prykmetnyky)*, Kiev, „Dovira”.
- Hrinčenko, B. (1996), *Slovar' ukrajins'koji movy*, t. I-IV, Kiev, „Naukova dumka”, (fotocopie realizată în 1996 după ediția din 1907-1909).
- Ionescu, C. (2001), *Dicționar de onomastică*, București, Editura Elion.
- Jordan, I. (1983), *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.

- Kersta, R. J. (1984), *Ukrajins'ka antroponimija XVI st. Čoloviči imenuvann'a*, Kiev, „Naukova dumka”.
- Kovačev, N. (1995), *Čestotno-etimologičen rečnik naličnite imena v sāvremenata bālharska antroponimija*, Veliko Trnovo.
- Knappová, M. (1985), *Jak se bude jmenovat*, Praga, Academia.
- Kravčenko, L. O. (2004), *Prizvyšča Lubenščyny*, Kiev, „Fakt”.
- Ostaš, R. I. (1995), *Do pohodženn'a prizvyščevych nazv Rejestriv*, in „Rejestr Vijs'ka Zaporoz'koho 1649 roku”, sub red. lui F. P. Ševčenko, Kiev, „Naukova dumka”, p. 517-568.
- Ostaš, R. I. (1989), *Slovotvorča struktura*, in „Mižetnični svjazy v ukrajins'kij antroponimiji XVII st.”, sub red. lui A. P. Nepokupnyj, Kiev, „Naukova dumka”, p. 124-133.
- Pătruț, I. (2005), *Studii de onomastică românească*, Cluj-Napoca, Editura Clusium.
- Red'ko, Ju. K. (1965), *Heohrafija osnovnyh typiv ukrajins'kyh prizvyšč*, in „Pytynnja onomastyky”, red. K. K. Cilujko, Kiev, „Naukova dumka”.
- Red'ko, Ju. K. (1966) *Sučasni ukrajins'ki prizvyšča*, Kiev, „Naukova dumka”.
- Superanskaja, A. V. (2005), *Sovremennyj slovar' ličnyh imen*, Moscova, „Ajris Press”.
- Šimundić, M. (1988), *Rječnik osobnih imena*, Zagreb.
- Trijn'ak, I. I. (2005), *Slovnyk ukrajins'kyh imen*, Kiev, „Dovira”.
- Tupikov, N. M. (1903), *Slovar' drevne-russkich ličnyh sobstvennyh imen*, Sankt-Peterburg.
- *** *Slovnyk prizvyšč; praktyčnyj slovozminno-opfohrafičnyj (na materialy Černiveččyny)* (2002), col. red. K. M. Luk'an'uk ši al'tii, Cernăuți, „Bukrek”.
- *** *Slovnyk staroukrajins'koi movy XIV-XV st.* (1978), red. princip. L. L. Humeč'ka, vol. II, Kiev, „Naukova dumka”.
- *** *Sučasna ukrajins'ka literaturna mova* (2001), sub red. lui M. Ja. Pl'ušč, Kiev, „Vyšča škola”.
- *** *Velykyj tlumačnyj slovnyk sučasnoji ukrajins'koi movy* (2002), red. princip. V. T. Busel, Kiev, „Perun”.